

TALABALARNING BILIMINI BAHOLASHNING MATEMATIK MODELLARINI SHAKLLANTIRISH

Xudoyberdiyev Xakim

Toshkent moliya instituti

Oliy va amaliy matematika kafedrasida katta o'qituvchi.

Annotatsiya: maqolada talabalar bilimni baholashning matematika modillini takomillshirish haqida gap boradi.

Kalit so'zlar: talaba, bilim, baho, baholash, matematika, model, shakll.

Pedagogik o'lchovning asosiy maqsadi qiziqtirayotgan bilim darajasini ifodalovchi miqdoriy ekvivalentga ega bo'lishdan iborat. Bu jihatdan pedagogik test eng haqqoniy o'lchov usuli hisoblanadi. Bilimlarni o'lchash va baholash o'quv jarayonining hamma tomonlari uchun eng muhim muammolardan biri sifatida baho berish muammosi zamonaviy ta'limning eng muhim nazariy va amaliy masalalaridan biri hisoblanadi. Muammoning dolzarbligi talabalar bilimni aniqlash va uning sifatiga baho berishning maqsad va vazifalari bilan bog'liq [3].

Baho - o'quv jarayonini boshqarish va unda sodir bo'ladigan chetlanish va kamchiliklarning oldini olishga asos bo'ladigan ko'rsatkich bo'lib xizmat qiladi.

B.T.Ananaev so'zi bilan aytganda pedagogik baho o'quvchiga uning bilimi to'g'risida ma'lumot beruvchi manba hisoblanadi. Pedagogik baho juda muhim ahamiyatga ega bo'lishiga qaramasdan o'lcham obyektning haddan tashqari murakkabligi va xilma-xilligi tufayli bilim sifatini miqdoriy o'lcham va sifatiga baho berish juda qiyin va yetarli darajada tadqiq qilinmagan muammo hisoblanadi [2].

Pedagogik adabiyotda talabalar bilimni o'lchash va baholash uchun turli usullar mavjud bo'lib, ko'p tanlov javobli test topshiriqlari natijalarini baholash usuli B.Toshpo'latov, A.Normatov, O.Mavlonov tomonidan taklif qilingan bo'lib, quyidagi

formula yordamida amalga oshiriladi:
$$x = \frac{2c - \sum_{i=1}^n (a_i + b_i)}{2c} \cdot D \quad [1].$$

Bu formuladagi x - talaba bilim sifatini ballar asosida ifodalangan miqdoriy ko'rsatkichi, n - testdagi topshiriqlar soni, C - test bo'yicha jami to'g'ri javoblar soni, a_i - talaba i - topshiriqda noto'g'ri ko'satgan javoblari soni va b_i - talaba i - topshiriqda ko'rsata olmagan to'g'ri javoblari soni, D - talaba olishi mumkin bo'lgan eng yuqori ballni ifodalaydi. Formula to'g'ri va noto'g'ri javoblar soni teng 1:1 nisbatda bo'lgan topshiriqlar uchun mo'ljallangan. Formula $c_1 = \sum_{i=1}^n a_i$, $c_2 = \sum_{i=1}^n b_i$ bo'lishiga asoslangan.

Faqat to'g'ri javoblarni shakllantirish uchun zarur tushunchalardan iborat bo'lgan rasmlarni o'qish va ketma-ketlikni aniqlashga mo'ljallangan topshiriqlarni quyidagi

formula orqali baholash mumkin: [4] $x = \frac{c - \sum_{i=1}^n b_i}{c} \cdot D$

Xatolar soni bo'yicha baholash ko'p tanlov javobli test topshiriqlardan tuzilgan testlar uchun mo'ljallangan.

1. $A: C[-1, 1] \rightarrow C[-1, 1]$, $(Af)(x) = \int_{-1}^1 xyf(y)dy$ operator yadrosini toping.

A) $KerA = \{f : f(x) = const\}$ B) $KerA = \{f : f(x) = \alpha + \beta x\}$

C) $KerA = \{f : \int_{-1}^1 yf(y)dy = 0\}$ D) $KerA = \{f : \int_{-1}^1 xf(x)dx = 0\}$

2. Noto'g'ri tasdiqni toping.

A) Agar A chiziqli operator bo'lsa, A^{-1} ham chiziqli operator bo'ladi.

B) Agar $A \in L(X, Y)$ bo'lsa, u holda $A^{-1} \in L(Y, X)$ bo'ladi.

C) Agar $A \in L(X)$ bo'lsa, u holda $A^{-1} \in L(Y)$ bo'ladi.

D) Agar $A \in L(X, Y)$ bo'lsa, u holda $A^* \in L(Y^*, X^*)$ bo'ladi.

3. A operator chiziqli bo'lishini ta'minlaydigan shartlarni ajrating:

A) $A(x + y) = Ax + Ay$ B) $A(\alpha x) = \alpha Ax$

C) $A(\alpha x) = \bar{\alpha} Ax$ D) $A(x - y) = Ax - Ay$

4. Chiziqli bo'lmagan $A: C[a, b] \rightarrow C[a, b]$ operatorni toping.

A) $(Af)(x) = f'(x + 1)$ B) $(Af)(x) = f(x)$

C) $(Af)(x) = 0$ D) $(Af)(x) = f(x) + 1$

5. Quyidagilar ichidan A chiziqli chegaralangan operator normasini hisoblash formulalarini ajrating:

A) $\|A\| = \sup_{\|x\|=1} \|Ax\|$, B) $\|A\| = \sup_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|}{\|x\|}$,

C) $\|A\| = \inf_{\|x\|=1} \|Ax\|$. D) $\|A\| = \inf_{\|x\|=1} \frac{\|Ax\|}{\|x\|}$

6. Quyidagilar ichidan to'g'ri tasdiqlarni ajrating:

A) Operatorlarni qo'shish kommutativ.

B) Operatorlarni ko'paytirish kommutativ.

C) Operatorlarni ko'paytirish assotsiativ.

D) Operatorlarni bo'lish kommutativ

7. Quyidagilar ichidan to'g'rilarni ajrating:

A) $\|A + B\| \leq \|A\| + \|B\|$, B) $\|A \cdot B\| \leq \|A\| \cdot \|B\|$,

C) $\|A \cdot B\| = \|A\| \cdot \|B\|$, D) $\|A \setminus B\| = \|A\| \setminus \|B\|$

8. $C[-1, 1]$ fazoda normasi 1 bo'lgan operatorlarni ko'rsating.

A) $(Af)(x) = xf(x)$

B) $(Bf)(x) = f(x)$

C) $(Cf)(x) = 0.$

D) $(Af)(x) = f(x)$

Ushbu test bo'yicha to'g'ri javoblar soni $c=16$ bo'ladi. Talabanning test topshiriqlariga javobi quyidagicha bo'lgan deb faraz qilaylik: 1. B,C; 2. B,C; 3.B,C; 4. A,D; 5. B,C; 6. A,C; 7. D,C; 8. B,D. U holda Talaba yozgan javoblarni to'g'ri javoblar bilan solishtirganimizda quyidagi hol kuzatiladi.

Savollar tartibi		8	J
		ami	
Noto'g'ri javoblar	ko'rsatilgan	,C	6
Ko'rsatilmagan javoblar	to'g'ri	B	6

Demak, noto'g'ri ko'rsatilgan javoblar va aniqlanmagan to'g'ri javoblar soni bir xil, ya'ni 8 ga teng bo'ladi. Talabanning javobi bo'yicha topshiriqda noto'g'ri ko'satgan javoblari a va topshiriqda ko'rsata olmagan to'g'ri javoblari soni b bo'lib, ya'ni umumiy xatolar soni $a+b=12$ ga teng bo'ladi. Talabanning javobini 100 ballik sistema asosida formula bo'yicha baholaymiz. U holda talaba

$$x = \frac{32-(6+6)}{32} \cdot 100 = \frac{2000}{32} = 62,5 \text{ ball to'plagan bo'ladi.}$$

Formula bo'yicha $c - \sum_{i=1}^n a_i$ yoki $c - \sum_{i=1}^n b_i$ bo'lganidan testdagi to'g'ri javoblar soni 2 ga ko'paytirilgan. Demak, Talabanning yuqorida keltirilgan test topshiriqlari bo'yicha ko'rsatilgan bilimi 62,5 ballga teng bo'ladi. Bu esa talabanning tushunchasi qoniqarli darajada ekanligini ko'rsatadi.

REFERENCES:

1. Akbarova, D. R. (2016). Plase of physical exercises in the schedule. International Conference on European Science and Technology, 86(1), 75-78.
2. Arzikbaev, A., & Akbarova, D. (2016). Features of anatomic and psychophysiological development of juvenile school students. *Influence of knowledge and public practice on the development of creative potential and personal success in life*, 38-38.
3. Madgapilova, N. T., Rizayeva, U. V. (2022). Klaster yondashuviga asoslangan ijtimoiy sheriklikning pedagogik innovatsion logistikasi modeli. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya, 1(4), 4-7.
4. Madgapilova, N. T. (2022). Kasbiy kompetetlik o'rganish ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida. Development and innovations in science, 1(1), 7-12.

5. Avlayev, O., Mirqosimova, H. (2023). O'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini o'rganish usullari. *Maktab va hayot*, 3(157), 4-7.
6. Baxtiyarovich, T. S. (2023). Psychological Aspects of Maladaptation of Younger Schoolchildren to School. *Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences*, 2(1), 94-97.
7. Ashurova, M. M., & Ashurov, M. U. (2023). The Role and Significance of the Concepts of Hard Skill and Soft Skill in Teaching It and Programming Languages. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 18, 68-70.
8. Ashurov, M. U. (2023). Use new methods in teaching Informatics. *Мировая наука проблемы и перспективы развития*, 1(1), 81-88.
9. Ashurov, M. O., & Ashurova, M. M. (2022). Word Counter.
10. Himmataliev, D., & Karimov, R. (2023). Development of creative competencies of schoolchildren. *Science and innovation*, 2(B2), 186-190.
11. Khimmataliev, D., & Karimov, R. (2023). Opportunities to develop creative competencies of schoolchildren in educational cluster conditions. *Science and innovation*, 2(B7), 138-141.
12. Meyliyeva, M. S., Samarova, S. R. (2023). Kasb tanlashga munosabat tizimining shakillari, samarali metod va vositalari. *TA'LIM VA INNOVASION TADQIQOTLAR*, 1(1), 372-375.
13. Raxmanova, M. Q., Ismoilova, N. S., Meylieva, M. S., Burieva, K. E. (2023). Boshlan'gich ta'lim pedagogikasi innovatsiya va integratsiya. *Darslik*, 1(1), 157.
14. Achilova, S. J., Karimova, Z. A. (2022). The value of the educational cluster in a multidisciplinary preschool organization. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar*, 1(1), 52-54.
15. Каримова, З. А. (2022). Использование узбекских народных национальных сказок в нравственном воспитание детей дошкольного возраста. *Воспитание дошкольников на основе традиционных духовно-нравственных ценностей народов РФ*, 1(1), 258-261.
16. Abduraxmanovna, K. Z. (2022). Organization of innovative activities of teachers of multidisciplinary preschool education in an educational cluster.
17. Ernazarova, M. J. (2023). Using didactic games to improve the intellectual abilities of primary school students. *Inson farovonligini o'rganishda fanlararo yondashuv*, 1(1), 307-309.
18. Эрнazarova, М. Ж. (2023). Качественные знания – основа благополучия человека. *Inson farovonligini o'rganishda fanlararo yondashuv*, 1(1), 304-307.
19. Ernazarova, M. J. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual qobiliyatlarini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish mexanizmlari. *Pedagoglar malakasini oshirishning axbor*, 1(1), 162-167.
20. Bekmurodovna, Z. D. (2022). Matematik tushunchalarning ta'riflash metodikasi. *Journal of new century innovations*, 11(5), 173-175.